

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу Сороки Віталія Анатолійовича

на тему:

«Формування фінансового механізму розвитку територіальних громад»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії

за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»

Актуальність обраної теми дисертаційного дослідження

Сучасний етап розвитку системи публічного управління в Україні характеризується глибокими трансформаційними процесами, зумовленими впровадженням реформи децентралізації, умовами воєнного стану, необхідністю післявоєнного відновлення та адаптації національної системи врядування до європейських стандартів. У цьому контексті територіальні громади набувають ролі ключового суб'єкта соціально-економічного розвитку, відповідального за забезпечення якості публічних послуг, розвиток місцевої інфраструктури, реалізацію стратегій сталого розвитку та ефективне використання публічних ресурсів.

Водночас, діяльність органів місцевого самоврядування має низку системних проблем, пов'язаних із недостатньою фінансовою спроможністю громад, високою залежністю місцевих бюджетів від міжбюджетних трансфертів, обмеженим використанням інструментів боргового та інвестиційного фінансування, а також інституційними й кадровими бар'єрами фінансового управління. Особливої гостроти ці проблеми набули в умовах війни, коли значна частина територіальних громад функціонує в режимі підвищених ризиків, бюджетної нестабільності та необхідності одночасного забезпечення поточних видатків і фінансування відновлювальних проєктів.

За таких умов наукове обґрунтування фінансового механізму розвитку територіальних громад є надзвичайно актуальним науковим і прикладним завданням. Це зумовлює актуальність теми дисертаційної роботи Сороки Віталія Анатолійовича.

Зв'язок дисертації з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційна робота виконана в межах НДР кафедри менеджменту та адміністрування Національного університету «Чернігівська політехніка» «Механізми державного управління регіональним розвитком в умовах переформатування владних відносин» (номер державної реєстрації 0120U105292). Отримані результати дисертаційної роботи доповнюють НДР в частині фінансового забезпечення розвитку територій та сприяють розширенню наукових уявлень про сучасні механізми публічного управління місцевим розвитком.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій

Зміст дисертаційної роботи та наукові публікації Сороки В.А. засвідчують, що сформульовані в дослідженні теоретичні положення, наукові висновки та практичні рекомендації характеризуються належним рівнем наукової обґрунтованості, логічної послідовності та внутрішньої узгодженості. Дисертаційна робота побудована на чітко визначеній методологічній основі, що відповідає сучасному рівню розвитку науково-теоретичного базису публічного управління та адміністрування.

У процесі написання дисертаційної роботи здобувачем послідовно та коректно застосовано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, а саме системний та інституційний підходи, структурно-функціональний аналіз, економіко-статистичні та індексний методи.

Достовірність та обґрунтованість отриманих результатів підтверджується використанням широкої інформаційно-емпіричної бази, яка охоплює офіційні статистичні дані Державної служби статистики України, матеріали Міністерства фінансів України та Державної казначейської служби України, аналітичні звіти міжнародних організацій і програм технічної допомоги, а також результати незалежних експертних оцінок. Важливим підтвердженням наукової

достовірності висновків є апробація основних положень дисертації на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях та їх відображення у фахових наукових публікаціях.

Структура і зміст дисертаційної роботи. Відповідність встановленим вимогам

Дисертаційна робота має логічну, чітку структуру та складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи становить 181 сторінку комп'ютерного тексту, що відповідає вимогам до кваліфікаційних наукових праць на здобуття ступеня доктора філософії.

Автором забезпечено високий рівень логічної цілісності дослідження: визначені об'єкт і предмет корелюють із поставленою метою, а перелік завдань є репрезентативним і достатнім для комплексного вирішення проблеми.

У першому розділі розкрито теоретико-методичні основи формування фінансових механізмів розвитку територіальних громад, уточнено понятійно-категоріальний апарат, проаналізовано наукові підходи та узагальнено міжнародний досвід. Встановлено, що фінансовий механізм територіальних громад являє собою інтегровану систему форм, методів, інструментів та важелів управління фінансовими ресурсами, яка спрямована на досягнення стратегічних цілей соціально-економічного розвитку на місцевому рівні.

Другий розділ присвячено аналізу сучасного стану фінансової спроможності територіальних громад України з використанням офіційних статистичних даних, аналітичних звітів міжнародних проєктів U-LEAD, USAID, DOBRE, OECD, а також результатів незалежних експертів, розгляду та оцінці нормативно-правового забезпечення та ідентифікації ключових проблем функціонування фінансових механізмів на місцевому рівні.

У третьому розділі обґрунтовано стратегічні напрями вдосконалення фінансових механізмів розвитку територіальних громад, запропоновано системну модель фінансового механізму та методику оцінювання його

ефективності. Розроблено практичні рекомендації щодо вдосконалення фінансового управління територіальними громадами.

Наукова новизна одержаних результатів

Аналіз змісту дисертаційної роботи свідчить про наукову обґрунтованість і логічну виваженість положень наукової новизни, що виносяться автором на захист:

удосконалено:

- концептуально-понятійний апарат управління розвитком територіальних громад шляхом обґрунтування фінансового механізму як цілісної інтегрованої системи форм, методів, інструментів і важелів управління фінансовими ресурсами, орієнтованої на досягнення фінансової самодостатності та цілей сталого розвитку громад;

- системну модель фінансового механізму розвитку територіальних громад, побудовану на взаємодії інституційної, ресурсної, інструментальної, управлінської та результативної підсистем, що забезпечує стратегічне управління публічними фінансами на місцевому рівні в умовах воєнного та повоєнного розвитку;

- методичний підхід до оцінювання ефективності фінансового механізму розвитку територіальних громад, заснований на багатовимірній системі індикаторів та формуванні інтегрального індексу ефективності, що дозволяє комплексно оцінювати стан фінансового управління і своєчасно виявляти проблемні зони;

- наукові підходи до стратегічного планування фінансових механізмів розвитку територіальних громад через інтеграцію бюджетного, інвестиційного та управлінського потенціалу в єдину систему стратегічного розвитку, спрямовану на зменшення залежності від зовнішніх трансфертів і підвищення внутрішньої фінансової спроможності громад;

набули подальшого розвитку:

- науково-практичні положення щодо стратегічних напрямів формування фінансових механізмів розвитку територіальних громад, зокрема у частині зміцнення дохідної бази місцевих бюджетів, упровадження сучасних фінансових інструментів, розвитку міжмуніципального співробітництва та інституційного оновлення фінансового управління на засадах стратегічності, прозорості та цифровізації;

- концептуальне трактування принципів формування ефективних фінансових механізмів розвитку територіальних громад, з акцентом на цілісність, адаптивність, прозорість і результативність, конкретизованих через інструменти фінансового контролю, аудиту, громадської участі, відкритості фінансових даних і підвищення управлінської підзвітності.

Загалом наведені в дисертації результати свідчать про достатній рівень наукової новизни, логічну узгодженість теоретичних положень та їх відповідність поставленим меті й завданням дослідження, що дає підстави розглядати роботу як завершене самостійне наукове дослідження.

Достовірність отриманих результатів забезпечується використанням перевіреної інформаційно-статистичної бази, офіційних даних органів державної влади України, міжнародних організацій, аналітичних матеріалів Європейського Союзу. Результати дослідження пройшли апробацію у вигляді наукових публікацій у фахових виданнях, у тому числі індексованих у міжнародних наукометричних базах, а також були представлені на міжнародних науково-практичних конференціях, що підтверджує їх наукову релевантність і практичну значущість.

Практичне значення результатів дослідження

Практична цінність дисертаційної роботи полягає у можливості використання її результатів у діяльності органів місцевого самоврядування при плануванні місцевих бюджетів, розробці стратегій розвитку та вдосконаленні системи фінансового управління. Окремі положення роботи впроваджені в діяльність органів місцевого самоврядування та в освітній процес НУ

«Чернігівська політехніка». Результати дисертаційної роботи використовуються в діяльності: Бучанської міської ради, Менської міської ради, та у законотворчій діяльності Верховної Ради України, про що є відповідні довідки про впровадження. Таким чином, результати дисертаційного дослідження мають прикладний характер та є корисними для практики публічного управління.

Повнота викладення результатів у наукових публікаціях

Основні положення дисертації достатньо повно відображені у 10 наукових публікаціях автора, у тому числі 3 статті у наукових фахових виданнях України, 1 стаття у зарубіжному науковому фаховому журналі та 1 стаття у науковому фаховому виданні, що індексується у наукометричній базі Web of Science. Це відповідає вимогам чинного законодавства щодо апробації результатів дисертаційних досліджень.

У дисертаційній роботі дотримано вимоги пунктів 8 і 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами від 19 травня 2023 р. № 502), зокрема щодо необхідної кількості наукових публікацій, повної відповідності опублікованих результатів положенням дисертації та належної апробації основних наукових результатів.

Дотримання норм академічної доброчесності

У процесі аналізу дисертаційної роботи не виявлено порушень норм академічної доброчесності. У дисертації наведено належним чином оформлені посилання на наукові джерела, що повністю відповідають переліку, поданому у списку використаних джерел.

Зауваження та дискусійні положення

Загалом позитивно оцінюючи рівень теоретичного опрацювання проблеми, наукову новизну та прикладну спрямованість дисертаційної роботи, доцільно

звернути увагу на окремі положення, які мають дискусійний характер і можуть бути враховані автором у подальших наукових дослідженнях.

1. У роботі переконливо обґрунтовано значення фінансового механізму як інструменту забезпечення інституційної стійкості та резильєнтності територіальних громад, особливо в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення (п.1.1). Однак, у дисертації лише окреслено, але не деталізовано, ризики, пов'язані з можливими макроекономічними та фінансовими обмеженнями держави, які можуть впливати на реалізацію запропонованих стратегічних напрямів (п.3.1). Подальше поглиблення аналізу ризиків і сценаріїв розвитку фінансових механізмів у різних макроекономічних умовах могло б стати перспективним напрямом продовження дослідження.

2. Автор неодноразово звертається до поняття «державно-приватне партнерство» як одного з інструментів удосконалення фінансового механізму розвитку територіальних громад, проте не оцінює ризики та обмеження його застосування, не аналізує реальний стан нормативно-правового регулювання ДПП в Україні. Це саме стосується інструментів міжнародної грантової підтримки (рис.1.4, п.2.3). Доцільно було б навести приклади використання зазначених інструментів у фінансуванні розвитку конкретних громад.

3. Автором визначено цифровізацію фінансового управління одним із ключових напрямів підвищення ефективності і прозорості у місцевих фінансах та акцентовано увагу на використанні інноваційних підходів у формуванні фінансових механізмів розвитку територіальних громад. Проте зазначені пропозиції мають декларативний характер, обґрунтування і деталізації потребує визначення їх місця у запропонованій автором системній моделі фінансового механізму розвитку територіальних громад (с. 132, рис.3.2).

4. У дисертації фінансовий механізм розвитку територіальних громад розглядається як цілісна інтегрована система, що є безумовною науковою перевагою роботи. Водночас, певної дискусії потребує питання співвідношення універсальності запропонованої системної моделі та її адаптивності до різних типів територіальних громад (міських, селищних, сільських, громад із різним

рівнем фінансової спроможності). Більш чітке виокремлення варіативних елементів фінансового механізму залежно від типології громад могло б додатково посилити прикладну орієнтацію дослідження (с.141-142).

5. Авторська методика оцінювання ефективності фінансового механізму розвитку територіальних громад (п.3.3) є концептуально обґрунтованою та методично цілісною, однак дискусійним залишається питання її практичної імплементації в умовах обмеженої доступності якісних управлінських та інституційних даних на місцевому рівні. Доцільним виглядало б додаткове обґрунтування механізмів збору, верифікації та актуалізації окремих якісних показників, що використовуються при формуванні інтегрального індексу ефективності.

Зазначені зауваження та дискусійні положення не мають принципового характеру, не знижують загальної теоретичної та практичної цінності дисертаційної роботи, а лише підкреслюють складність і багатогранність досліджуваної проблематики. Вони можуть бути враховані автором у подальших наукових дослідженнях та при розвитку отриманих результатів.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Сороки Віталія Анатолійовича «Формування фінансового механізму розвитку територіальних громад» є завершеним, самостійним науковим дослідженням, виконаним на актуальну тему. Наукові положення, висновки і рекомендації, викладені у дисертації, є достовірними, характеризуються достатньо високим рівнем обґрунтованості, що пояснюється репрезентативністю вихідної теоретичної та емпіричної інформації, використанням сучасної методології та інструментарію дослідження.

Зміст, структура, обсяг та оформлення дисертаційної роботи відповідають вимогам наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України

від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами та доповненнями від 19 травня 2023 року № 502) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами та доповненнями від 19 травня 2023 року № 502).

Зазначене дозволяє зробити висновок, що Сорока Віталій Анатолійович, автор дисертаційної роботи на тему «Формування фінансового механізму розвитку територіальних громад», заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

Рецензент:

професор кафедри менеджменту

та адміністрування

НУ «Чернігівська політехніка»,

д.е.н., професор

Косач І.А.